

Verre horizonten

Op het gezicht van de oude glasmaester was een grote grijns verschenen, toen hij van een klant hoorde dat Zacharias die ochtend uit Middelburg was vertrokken. Ondanks de vermoeidheid van een lange werkdag voelde Giovanni zich ineens opgewonden: Dit was het moment waar hij zo naar uitgekeken had! Hij streek met zijn handen door zijn bezwete krullen en leunde met zijn ogen dicht achterover in zijn stoel. Hoe lang hij had hierop moeten wachten? Deze keer zou de buit hem niet ontglippen. Gebonk op de deur deed hem uit zijn gepeins overeind schieten. Hij kloste op zijn klompen door de donkere gang naar de achterdeur van het gebouw. Schielijk liet hij de late gast binnen en samen liepen de mannen terug naar de grote ruimte waar de ovens nog steeds een intense hitte verspreidden.

'Fijn dat je gekomen bent. Ik wil je iets heel bijzonders laten zien.' Bij het licht van een kaars trok Giovanni een la open en haalde er een vergeeld perkament uit. Zijn bezoeker keek nieuwsgierig toe. 'Kijk, deze tekening heb ik gevonden onderin een kist in mijn huis. Ik denk dat mijn broer Antonio hem vergeten is, toen hij een paar maanden geleden terugging naar Genua. Hij heeft er niets over gezegd, maar het lijkt me een interessante vinding. Ik geloof dat de wereld versted zal staan, als het ons lukt om het na te maken. Maar eerst moet je met je hand op je hart zweren dat je er met niemand over zult spreken.'

Zijn gast keek Giovanni verbaasd aan. 'Zweren? Waarom? Vertrouw je me soms niet?' Maar Giovanni hield stijfkoppig vol en omdat Johannes inmiddels razend nieuwsgierig was naar de inhoud van het dubbelgevouwen vel perkament mompelde hij met één hand op zijn stoffige wambuis een vluchtige belofte. Toen Giovanni tevreden knikte, vouwde Johannes het stijve perkament open. Bij het licht van de flakkerende kaars bestudeerde hij aandachtig de zwarte lijnen en figuren en de minuscule bijschriften. Ineens maakte zijn hart een sprongetje van opwinding: Natuurlijk, zo kon het! Dat hij daar niet eerder aan had gedacht! Vol ongeloof keek hij naar Giovanni. 'Dit...dit is geweldig,' stamelde hij verbouwereerd. 'Gaan we dit samen doen?'

Giovanni grinnikte. 'Natuurlijk, wie anders? Ik ben de allerbeste glasmaester uit Genua, maar jij bent poorter en de bekwaamste lenzenlijper van de stad! Wat zeg ik: van de hele wereld! En samen delen we de opbrengst.'

Wekenlang werkten beide mannen aan het geheimzinnige instrument. Giovanni stortte zich vol overgave op de vervaardiging van het meest zuivere glas dat zijn ovens maar konden produceren. Tientallen nieuwe kwartsmengsels werden uitgeprobeerd, alleen het allerbeste was goed genoeg. Johannes trok zich als een kluzenaar terug in zijn werkplaats in de Kapoenstraat. Zodra 's avonds het gewone werk achter de rug was en zijn leerlingen de zaak hadden verlaten, werkte Johannes bij kaarslicht achter gesloten luiken nog uren door aan de perfectionering van dit bijzondere stel lenzen. Bijna dagelijks kwam Giovanni informeren naar de vorderingen en op 21 september, de naamdag van de heilige Matteüs, was het prototype eindelijk klaar. Trots als een pauw ging Johannes ermee naar Giovanni, na hem stiekem te hebben uitgeprobeerd langs het Jaagpad.

Giovanni was eerst sprakeloos en stelde vervolgens voor om de Gecommitteerde Raden van Zeeland over de vinding in te lichten. Zo kwam het dat op 30 september 1608 in de werkplaats van Johannes een deftige brief werd bezorgd. Een dikke klodder rode zegellak beschermde de inhoud tegen ongewenste pottenkijkers. Johannes las het epistel met bonzend hart aan Giovanni voor. Een uitnodiging van de Staten Generaal van de Republiek der Zeven Provinciën om het bijzondere instrument te komen tonen. Het klamme zweet was hem uitgebroken: Hij moest naar 's-Gravenhage! Overmorgen al. Wisten de hoge heren wel hoe ver dat dat was? Met een knoop in zijn maag ging hij die nacht slapen, terwijl Giovanni zichzelf gelukkig prees omdat Zacharias nog steeds niet was teruggekeerd.

Op de derde dag van oktober was het dan zover. Na een lange reis kwam Johannes per trekschuit aan in 's-Gravenhage. Een speciale gezant stond hem op de Vlietkade met een koets op te wachten en hem naar het stadhoudelijk hof te brengen. Samen met de stadhouder en diens gevolg liep hij door de prachtig gedecoreerde zalen van het Binnenhof op weg naar de toren. Maar de pracht en praal van het hof drongen niet tot hem door. Met elke marmeren traprede groeide zijn onrust en helemaal boven aangekomen raakte hij bijna in paniek: Wat als het instrument zou falen? Met bevende handen haalde hij het langwerpige voorwerp uit het lederen foedraal. Ondanks het grote aantal mensen in de kleine torenkamer, kon men een speld horen vallen. Met schorre stem legde hij uit wat de bedoeling was en overhandigde het instrument aan een lakei. Maurits pakte het voorzichtig beet en streek vol bewondering met zijn vinger over het met gouddruk versierde leer aan de buitenzijde. 'Dus ik moet hier met één oog doorheen kijken?' vroeg de prins. Johannes kon alleen nog maar knikken, zijn stembanden weigerden dienst. De prins hield het voorwerp vlak voor zijn rechteroog en leunde met zijn elleboog op de rand van het openstaande venster. Een licht briesje deed de lokken van zijn pruik opwaaien, terwijl Maurits' zijn linkeroog dichtkneep. Johannes hield zijn adem in. Wat had hij er spijt van dat hij het instrument niet meer van tevoren had getest. Net toen hij zich wilde excuseren, klonk er een kreet door de ruimte: 'Ik zie de torenklok van de Oude Kerk!'

Een hoge militair fluisterde in diens oor: 'Welke Oude Kerk bedoelt u, Sire, die van Rijswijk?' 'Nee, mijn waarde Johan, de Oude Kerk van Delft! Het is bijna drie uur, ik kan de tijd aflezen op de torenklok in Delft!'

Een grote opwinding maakte zich meester van alle aanwezigen: de prins kon met het geheimzinnige instrument in de verte zien, zelfs de scheve toren van de Oude Kerk in Delft! Het was een wonder, een groot wonder. Maurits liep naar een ander raam en even later klonk opnieuw een kreet: 'Van hieruit zie ik zelfs de ramen van de Pieterskerk in Leiden!' De prins liep naar een volgend raam en speurde verrukt de horizon af op zoek naar nieuwe herkenningspunten. Met tegenzin gaf hij na een tijdje de kijker over aan zijn buurman, de Italiaanse generaal Spinola. Die liet het bijna uit zijn handen vallen, opgewonden als deze was door de onvermoede kwaliteiten van het langwerpige voorwerp. De prins doorzag direct het militaire belang van het nieuwe instrument en wenkte Johannes om hem te volgen. Op de trap vroeg de prins zachtjes: 'Heeft u er nog meer?' Johannes maakte een diepe buiging en zei toen: 'Het spijt mij zeer, Sire, dit is het enige exemplaar in heel Middelburg.' 'Ik wil er zes hebben en ik betaal u duizend zilveren guldens per stuk, is dat voldoende?' 'Duizend gulden? Per stuk?' herhaalde Johannes verbijsterd. Hij liet zich op zijn knieën vallen. 'Sire, maar natuurlijk! U kunt op mij rekenen.' Ondertussen ging in de torenkamer de kijker nog steeds van hand tot hand. Een keur van diplomaten en hoge militairen verbaasde zich over het gemak waarmee verre horizonten dichtbij konden worden gehaald. Het duurde dan ook niet lang of het gerucht over 'het wonderlijke Zeeuwse instrument waarmee men in de verte kan zien', verspreidde zich als een lopend vuurtje tot ver over de landsgrenzen.

Giovanni gaf een paar flinke halen aan de blaasbalg om de temperatuur in de oven verder op te stoken. Ondanks dat het buiten guur weer was, glom zijn voorhoofd van het zweet. Plotseling voelde hij een windvlaag en klonken er harde voetstappen op de gang. Een paar seconden later stormde een woedende man de ruimte binnen. Giovanni herkende Zacharias meteen en zag ook dat deze weer eens te diep in het glaasje had gekeken.

'Wat flikt ge me nou?' schreeuwde Zacharias tegen Giovanni, die snel bij de oven vandaan liep. 'Wat zijn dit allemaal voor verhalen? Vertel op, wat hebt gij bekokstoofd met die Johannes! Dat duivelsgebroed is niet voor niets naar 's-Gravenhage geweest!' Met onvaste hand greep hij naar de stalen glasblazerspijp die op de tafel lag. Na de derde keer had hij hem te pakken.

Giovanni slikte en zei toen: 'Johannes is inderdaad naar 's-Gravenhage geweest, zijn neef heeft daar een betrekking. Heus, geloof me, er klopt helemaal niets van al die geruchten. Ik weet nergens van, echt niet.'

'Wel heel toevallig dat dit gebeurt, terwijl ik met mijn kijker op de Frankfurter Messe was. En hoe komt Johannes dan aan die tekening? Volgens mij speel jij met dat geboefte onder één hoedje,' schreeuwde Zacharias. De zware staaf wees angstaanjagend omhoog.

'Moet je luisteren, Zacharias. Ik weet niet waar je het over hebt. En in plaats van mij te bedreigen, wordt het tijd dat je beseft dat jij mij nog veel geld verschuldigd bent. Je had schatrijk kunnen worden met jouw kijker, maar in plaats daarvan maak je ruzie met iedereen, verzuip je elke sou en wacht ik nog steeds op mijn aandeel in de winst. Betaal dat eerst maar eens, misschien praat ik dan weer met je.' Plotseling kwam Giovanni in beweging, keek in de bloeddoorlopen ogen van zijn voormalige vriend en trok toen de ijzeren blaaspijp voorzichtig uit diens handen. 'Geef die maar aan mij, voordat er ongelukken gebeuren. Als je bezopen bent, dan heb je jezelf wel vaker niet in de hand.' Daarop liet Zacharias de pijp langzaam los, draaide zich om en liep met hangende schouders de glasblazerij weer uit.

Een paar dagen later bracht Giovanni een nieuwe voorraad ruwe lenzen naar Johannes. In de winkel aangekomen, trof hij zijn vriend kromgebogen achter zijn slijptafel. Op de hoek, tussen het gereedschap, lag een dikke envelop met daarop het indrukwekkende zegel van de Staten Generaal.

'En, goed nieuws?', vroeg hij gretig.

'Lees zelf maar,' zei Johannes die zijn slijpsteen opnieuw in beweging zette.

Ongeduldig trok Giovanni de brief uit zijn omhulling en begon langzaam en hardop te lezen: *Naar aanleiding van uw octrooiaanvraag, te dezer plaatse ontvangen op den vierden oktober zestienhonderdacht, delen wij u mede dat wij hebben besloten u in dezen kwestie geen octrooi te verlenen, aangezien dezerzijds niet met zekerheid kan worden vastgesteld welk instrument het eerste en enige in zijn soort was. Inmiddels hebben zich namelijk nog meer gegadigden gemeld voor een octrooi op de desbetreffende vinding, namelijk de heren Zacharias Jansen uit Middelburg en ...*

Giovanni's gezicht vertrok van kwaadheid en hij sloeg hard met zijn vuist op tafel. 'Zacharias! Dat onbetrouwbare sujet zal er eens niet met zijn neus tussen zitten. Johannes, dat octrooi, dat moet er gewoon komen. Daar hebben we recht op. Jij en ik hebben daar hard voor gewerkt!' Met grote ogen van wanhoop keek de oude glasmaester Johannes aan, maar die haalde achteloos zijn schouders op: 'Och, wel of geen octrooi. Wat maakt het uit. Het is maar een papiertje. Die opdracht voor de prins. Die vind ik veel belangrijker. Maar het verbaasde me wel dat mijn buurman Zacharias kennelijk ook al eens een kijker heeft gemaakt. Wist jij dat?'

Giovanni gromde. 'Nee, natuurlijk niet.'

'Ik ook niet. Maar toen ik die dronkelap vanmiddag eens ging opzoeken, hoorde ik een heel ander verhaal.' Opeens liep de glasmaester dreigend op Johannes toe. 'Jij moet naar de Gecommitteerde Raden om dat octrooi op te eisen. Daar hebben we recht op, daar heb ik recht op! Het was mijn tekening!'

'Inderdaad, het wás jouw tekening,' zei Johannes en onderwijl pakte hij het perkament van de slijptafel en wierp het achteloos in het haardvuur. Even likten de vlammen voorzichtig langs de randen, maar toen vrat het vuur zich zachtjes sissend door het oppervlak heen.

Giovanni stond als aan de grond genageld. 'Wat... wat doe je nu?' stamelde hij.

'Dat zie je toch. Ik gooi het weg,' zei Johannes met een sluwe grijns op zijn gezicht. 'Octrooi of geen octrooi. Niemand zal ooit te weten komen wat jouw aandeel in dit geheel is geweest. Alleen Zacharias Jansen en ik, Johannes Lipperhey.'